LawStore™
www.lawstore.bg

Юридическа правоспособност

Учебник по новия формат

ПЪРВА ЧАСТ • ТЕМИ 1 – 26

Атанас Атанасов

Седмо издание • 2025

Атанас Атанасов

ЮРИДИЧЕСКА ПРАВОСПОСОБНОСТ

Учебник по новия формат на изпита

Първа част • Теми 1 – 26

LawStore © 2025

LawStore™

www.lawstore.bg

Всички права запазени

© Атанас Атанасов 2025

Поредност на изданието 7

Първо издание 2016
Второ издание 2017
Трето издание 2018
Четвърто издание 2019
Пето издание 2020
Шесто издание 2023
Седмо издание 2025

Екип
Атанас Атанасов
Александра Атанасова
Веселина Русева
Симона Сефтерска
Ралица Росенова

Книгата се издава, разпространява и доставя лично от автора или от негови партньори.

Тази книга или части от нея не могат да бъдат издавани или преиздавани в книжен или електронен формат, съхранявани, възпроизвеждани и разпространявани по какъвто и да е начин без изричното писмено съгласие на автора или по изрична разпоредба на закона.

Запитвания по отношение на авторските права могат да бъдат отправяни на e-mail *actual@lawstore.bg*.

ISBN 978-619-7394-44-3

София
Р България

1 • Конституционни основи на съдебната власт

Конституционна функция на съдебната власт. Съдебна система. Прокуратура и следствие. Висш съдебен съвет. Правен статут на магистратите.

I. Конституционна функция на съдебната власт

1. Разделение на властите

1.1. Трите власти в правовата държава

Конституцията прогласява Република България за ***правова държава***, основана на принципите за *върховенство на закона* и *разделение на властите*.[1]

Член 8 КРБ

*Държавната власт се разделя на **законодателна**, **изпълнителна** и **съдебна**.*

1.2. Роля на съдебната власт

Всяка една от трите власти в правовата държава притежава самостоятелна конституционно установена функция.

1 **Конституция на Република България • КРБ** • Обн. ДВ бр. 56 от 13 юли 1991 г. • Последно изменена с бр. 66 от 6 август 2024 г.

Член 117 КРБ

*(1) Съдебната власт **защитава правата и законните интереси** на гражданите, юридическите лица и държавата.*

Това е конституционната функция на съдебната власт.

(...)

В изпълнение на възложената на съдебната власт правозащитна функция Конституцията предоставя на съдилищата ***правораздавателна компетентност*** (чл. 119 *във вр.* чл. 117 КРБ).

Правораздаването е главното направление на съдебната дейност. То представлява *дейност по разрешаване на правни спорове със сила на пресъдено нещо по повод съответно сезиране*. [2]

Правораздавателната дейност се осъществява *при спазването на определено състезателно производство в условията на независимост и самостоятелност при решаването*.[3]

Правораздаването се осъществява в обществен интерес (*„в името на народа"*) и по реда на процесуалните закони (чл. 118 КРБ).

Правораздавателната компетентност е едновременно право и задължение на съда да разгледа спора и да се произнесе със съответния правораздавателен акт.

На съдилищата са ***подведомствени*** *граждански, наказателни и административни дела* (чл. 61, ал. 2 ЗСВ). Дело, което се разглежда от съд, не може да се разглежда от друг орган (чл. 61, ал. 3 ЗСВ).

Ако несъдебен държавен орган без правораздавателна компетентност разгледа правен спор, подведомствен на съдилищата, то неговият акт ще е нищожен. Той няма да породи правни последици, а по спора няма да се формира сила на пресъдено нещо.[4]

1.3. Независимост на съдебната власт

Съдебната власт е ***политически*** и ***юридически независима*** от изпълнителната и законодателната власт.

Член 117 КРБ

…

*(2) Съдебната власт е **независима** и неин основен носител е съдът. Прокуратурата и следствените органи са в системата*

2 ⚖ Решение № 6-2008, КС.

3 ⚖ Пак там.

4 ⚖ Тълк. пост. № 1-2016, ВКС и ВАС.

на съдебната власт. При осъществяване на своите функции съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите се подчиняват ***само на закона****.*

(3) Съдебната власт има самостоятелен бюджет.

Независимостта на съдебната власт се изразява в принципната недопустимост ***другите власти да изземват функциите ѝ*** или ***да въздействат на нейните органи*** при осъществяване на техните правомощия.

Независимостта на съдебната власт има редица проявления:

- Съдебните актове имат ***задължителна сила*** *за своите адресати* и *не могат да бъдат отменяни от органите на изпълнителната или законодателната власт.*

- Съдебната власт притежава ясно изразена ***организационна самостоятелност***. Съдебните органи се подпомагат от администрация, която е независима от изпълнителната власт.

- Институтите на ***имунитета*** и ***несменяемостта*** на магистратите са важни юридически гаранции за независимостта на органите на съдебната власт.

- Съдебната власт е независима ***при стопанисване на предоставеното ѝ имущество*** (*arg.* чл. 387 ЗСВ).

- Финансов израз на независимостта на съдебната власт е нейният ***самостоятелен бюджет*** (чл. 117, ал. 3 КРБ).

1.4. Институционна система

Конституцията урежда ***основната система от органи***, на които възлага осъществяването на правозащитната дейност.

Системата на съдебната власт включва *подсистемите на съдилищата, прокуратурата и следствените органи.*

Съдилища

Съдът е основен носител на съдебната власт (чл. 117, ал. 2, изр. 1 *in fine* КРБ). Съдилищата осъществяват ***правораздавателна дейност.*** Те са ***конституционно установени***

юрисдикции, които разрешават правни спорове със сила на пресъдено нещо.

Съдилищата в Република България могат да бъдат ***общи*** и ***специализирани***. *Извънредни съдилища не се допускат* (чл. 119, ал. 3 КРБ).

Върховните съдилища осъществяват *върховен съдебен надзор за* ***точното*** *и* ***еднакво*** *прилагане на законите* (чл. 124 и чл. 125 КРБ).

Прокуратура

Прокуратурата е част от системата на съдебната власт (чл. 117, ал. 2, изр. 2 КРБ). Прокуратурата ***следи за спазване на законността*** в държавата чрез предвидените в Конституцията способи за прокурорски контрол.[5] Прокурорът взема участие като ***страна*** *в наказателното и административното правораздаване*, а в гражданския съдебен процес – в предвидените от закона случаи.

Следствие

Следствието също е част от системата на съдебната власт (чл. 117, ал. 2, изр. 2 КРБ). Следствените органи осъществяват ***разследване по наказателни дела*** в предвидените от закона случаи (чл. 128, изр. 2 КРБ).

Предвид спецификата на дейност на органите на съдебната власт – съд, прокуратура и следствие – е възможна известна асиметрия в тежестта на всеки от тях в различните съдебни производства и в различните техни фази, но е недопустимо тя да ерозира принципа на независимост на съдебната власт.[6]

1.5. Висш съдебен съвет

Висшият съдебен съвет е ***върховен административен, представителен и кадрови орган*** на съдебната власт.

Висшият съдебен съвет е конституционно създаден колективен орган, чиято основна цел е да ***осигурява независимостта*** на съдебната власт.

---

5 ⚖ Решение № 4-2017, КС.

6 ⚖ *Решение № 2–2019 КС.*

Той осъществява ***кадровата политика на съдебната власт.*** Съдиите, прокурорите и следователите се назначават, повишават, понижават, преместват и освобождават от длъжност от съдийската, съответно прокурорската колегия на Висшия съдебен съвет (чл. 129, ал. 1 КРБ).

Инспекторатът към Висшия съдебен съвет проверява дейността на органите на съдебната власт, без да засяга независимостта им при осъществяването на техните функции (чл. 132а, ал. 6, изр. 1 КРБ).

1.6. Министър на правосъдието

Взаимодействието между ***съдебната власт и изпълнителната власт*** се осъществява чрез министъра на правосъдието и администрацията на Министерството на правосъдието (чл. 368 ЗСВ).

Министърът на правосъдието е ***орган на изпълнителната власт***. Той осъществява конституционно отредените му правомощия по отношение на съдебната власт, *без да се намесва в осъществяването на съдебната дейност.*

Министърът на правосъдието:

- *председателства заседанията на пленума на Висшия съдебен съвет*, без да участва в гласуването (чл. 130б, ал. 1 КРБ);
- *предлага проект на бюджета на съдебната власт* и го внася във Висшия съдебен съвет (чл. 130в, т. 1 КРБ);
- може да прави *предложения за назначаване, повишаване, понижаване, преместване и освобождаване от длъжност на съдии, прокурори и следователи* (чл. 130в, т. 3 КРБ);
- участва в управлението на съдебното обучение (чл. 130в, т. 4 КРБ).

1.7. Адвокатура

Адвокатурата ***подпомага*** гражданите и юридическите лица при ***осъществяване на правото на защита*** на техните права и законни интереси (чл. 134, ал. 1, изр. 2 КРБ). Адвокатурата е конститутивен компонент на правовата държава, но самата тя ***не е част от съдебната власт.*** Тя е *свободна, независима и самоуправляваща се* (чл. 134, ал. 1, изр. 1 КРБ).

2. Конституционни принципи на правосъдието

Конституцията прогласява основните принципи на правосъдието.

2.1. Върховенство на закона

Принципът за върховенство на закона е определящ за правовата държава. Според този принцип Република България се управлява ***според Конституцията и законите*** на страната (чл. 4, ал. 1 КРБ).

Всички държавни органи са длъжни да осъществяват своите функции ***въз основа, в изпълнение*** и ***в рамките на закона***, а гражданите са длъжни ***да спазват и изпълняват Конституцията и законите.***

Проявление на върховенството на закона е и ***общата клауза*** *за обжалване на актовете и действията на административните органи* (чл. 120, ал. 1 КРБ). Гражданите и юридическите лица могат да обжалват всички административни актове, които ги засягат освен изрично посочените със закон (чл. 120, ал. 2 КРБ).

2.2. Равенство на гражданите пред закона

Всички граждани са ***равни пред закона*** (чл. 6, ал. 2, изр. 1 КРБ). ***Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии***, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние (чл. 6, ал. 2, изр. 2 КРБ).

2.3. Независимост на органите на съдебната власт

При осъществяване на своите функции съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите са независими и се ***подчиняват само на закона*** (чл. 117, ал. 2, изр. 3 КРБ). Съдиите, прокурорите и следователите са длъжни да осъществяват дейността си обективно и при спазване на принципите за политическа неутралност (чл. 6 ЗСВ).

Органите на съдебната власт изпълняват функциите си, като вземат своите решения по ***вътрешно убеждение*** *въз основа на събраните по делото доказателства*.

Постановените актове могат да бъдат отменяни ***само от по-горес-***

тоящ орган на съдебната власт в случаите и по реда, предвидени в процесуалните закони (чл. 11, ал. 1 ЗСВ).

2.4. Право на защита

Всеки гражданин има ***право на защита, когато са нарушени или застрашени негови права или законни интереси*** (чл. 56, изр. 1 КРБ). Гражданите и юридическите лица имат право на защита ***във всички стадии на съдебния процес*** (чл. 122 КРБ). Пред държавните учреждения те могат да се явяват със *защитник* (чл. 56, изр. 2 КРБ).

2.5. Принципи на съдебния процес

Съдебната защита е най-високата степен на държавна защита на правата и свободите на гражданите, а съдът е гарант за нейното осъществяване.[7]

Член 121 КРБ

*(1) Съдилищата осигуряват **равенство** и условия за **състезателност** на страните в съдебния процес.*[8]

*(2) Производството по делата осигурява **установяването на истината.***

*(3) Разглеждането на делата във всички съдилища е **публично**, освен когато законът предвижда друго.*

В определени от закона случаи в правораздаването участват и ***съдебни заседатели*** (чл. 123 КРБ).

Актовете на съдилищата ***се публикуват*** на интернет страницата на съответния съд (вж. чл. 64, ал. 1 ЗСВ). Съдебните актове по дела, по които е приложена класифицирана информация, се публикуват в частта на техния диспозитив, а мотивите се публикуват само тогава, когато в тях не се обсъжда класифицирана информация.[9]

---

7 ⚖ *Решение № 5–2019 КС* • ⚖ *Решение № 1–2012 КС* • ⚖ *Решение № 5–2003 КС.*

8 ⚖ *Решение № 4–2014 КС.*

9 ⚖ ***Тълкувателно решение № 2–2025–ОСС I и II колегия ВАС*** от 14 април 2025 г.

Актовете по дела, които засягат гражданския или здравния статус на лицата, се публикуват без мотивите им (чл. 64, ал. 4 ЗСВ).

*(4) Актовете на правораздаването се **мотивират**.*

Конституцията изисква всички правораздавателни актове да бъдат мотивирани. Съдебният акт е мотивиран, когато са известни съображенията за постановяването му. Немотивираният правораздавателен акт създава конституционно нетърпимо положение. Определянето на вида и тежестта на този порок и неговите правни последици се уреждат в процесуалните закони.[10]

3. Основни положения по Закона за съдебната власт

Законът за съдебната власт (ЗСВ)[11] е ***основен устройствен закон на съдебната власт*** (чл. 133 КРБ). Той превръща конституционно прокламираните принципи на съдебната дейност в конкретни правомощия и задължения на органите на съдебната власт.

Член 1 ЗСВ

*Този закон урежда **устройството и принципите на дейността** на органите на съдебната система и **взаимодействието** помежду им, както и взаимодействието между органите на съдебната власт и органите на законодателната и на изпълнителната власт.*

Законът за съдебната власт прогласява конституционните принципи за *независимост на съдебната власт и на нейните органи* (чл. 1а и чл. 2 ЗСВ) и *принципа за законност* (чл. 3 ЗСВ).

Наред с това той урежда допълнителни гаранции за независимостта на органите на съдебната власт и правото на защита на гражданите.

В допълнение към ***принципа за независимост*** на магистратите, законът урежда изискванията за:

10 ⚖ *Решение № 7–2020 КС.*

11 **Закон за съдебната власт • ЗСВ** • Обн. ДВ, бр. 64 от 7 август 2007 г. • Последно изменен с бр. 6 от 21 януари 2025 г., в сила от деня на обнародване.

- ***безпристрастност*** (чл. 4 ЗСВ);

- ***политически неутралитет*** (чл. 5 ЗСВ);

- ***откритост, достъпност и прозрачност*** на действията на органите на съдебната власт (чл. 5, ал. 2 ЗСВ).

В допълнение към ***правото на защита*** законът урежда изрично:

- ***правото на справедлив и публичен съдебен процес*** (чл. 7, ал. 1 ЗСВ);

- *възможност за* ***ползване на безплатна правна помощ*** (чл. 7, ал. 3 ЗСВ);

- принципа за ***точно и еднакво прилагане на законите*** спрямо всички лица (чл. 8, ал. 1 ЗСВ);

- ***забрана за дискриминационно отношение*** (чл. 8, ал. 2 ЗСВ);

- ***правото на информация*** на гражданите (чл. 5, ал. 1 ЗСВ).

Органите на съдебната власт са ***длъжни да разглеждат и разрешават в съответствие със закона всяко подадено до тях искане*** (чл. 12, ал. 1 ЗСВ). Недопустимо е искането да съдържа заплахи, обидни или нецензурни думи или квалификации (чл. 12, ал. 1 *in fine* ЗСВ). В гражданския процес процесуалните действия не може да съдържат заплахи, обидни или нецензурни думи или квалификации. В този случай те се смятат за нередовни (чл. 100а ГПК).

Гаранция за безпристрастното осъществяване на правораздаването се явява и ***принципът за случайно разпределение на делата и преписките*** (чл. 9 ЗСВ).

Производствата пред органите на съдебната власт се водят на ***български език*** (чл. 13 ЗСВ). В гражданското, наказателното или административното производство се назначава *преводач*, когато това е предвидено в процесуалните закони (чл. 395а ЗСВ).

II. Съдилища

1. Организация на съдилищата

1.1. Конституционна основа

Член 119 КРБ

(1) Правораздаването се осъществява от ***Върховния касационен съд, Върховния административен съд, апелативни, окръжни, военни и районни съдилища.***

(2) Със закон могат да се създават и ***специализирани съдилища.***

Специализацията в областта на правораздаването може да бъде по материя (предмет) или по субект.

Конституционният съд счита, че критерият за специализация може да бъде и смесен предметно-субективен критерий.[12]

Специализирани съдилища са *административните съдилища* и *военните съдилища*.

(3) ***Извънредни съдилища не се допускат.***[13]

1.2. Подведомственост

На съдилищата са подведомствени ***граждански, наказателни*** и ***административни дела*** (чл. 61, ал. 2 ЗСВ).

12 ⚖ Решение № 6-2018 КС.

13 ***Извънредните съдилища*** поначало действат извън определения ред и извън общите и специализираните съдилища. Те правораздават по новосъздадени специално за целта правила, извън общите процесуални правила, установени от съответния процесуален закон за този вид дела. Съдиите в извънредния съд не се избират съобразно установените условия и ред. Този съд се създава при извънредни обстоятелства поради възникнала обществена необходимост, действа през определен период от време и преследва предварително набелязана цел. — ⚖ Решение № 10-2011, КС.

Дело, което се разглежда от съд, не може да се разглежда от друг орган (чл. 61, ал. 2 ЗСВ).

Делата се разпределят между различните съдилища *по правилата на подсъдността,* уредени в процесуалните закони.

2. Система на съдилищата

2.1. Общи съдилища

Общото правораздаване се осъществява от *районните съдилища, окръжните съдилища, апелативните съдилища* и *Върховния касационен съд.*

2.1.1. Районен съд

Районният съд е ***основен първоинстанционен съд*** (чл. 76, изр. 1 ЗСВ).

На него са подсъдни *всички дела освен тези, които със закон са определени като подсъдни на друг съд* (чл. 76, изр. 2 ЗСВ).

2.1.2. Окръжен съд

Окръжните съдилища разглеждат като:

Първа инстанция	Делата, възложени им от процесуалния закон по правилата на ***родовата подсъдност***. Това са дела с по-висок материален или обществен интерес в сравнение с делата, подсъдни на районните съдилища.
Втора инстанция	***Обжалваните актове*** по дела, подсъдни като първа инстанция на *районните съдилища* (чл. 63, ал. 2 ЗСВ).

Софийският градски съд има правомощия на окръжен съд (чл. 88 ЗСВ).

2.1.3. Апелативен съд

Апелативният съд разглежда като ***втора инстанция*** дела, *образувани по жалби и протести срещу първоинстанционните актове на окръжните съдилища* в съответния съдебен район (чл. 101, ал. 1 ЗСВ). Те могат да разглеждат и други дела, възложени им със закон (чл. 63, ал. 4 ЗСВ).

2.1.4. Върховен касационен съд

Върховният касационен съд (ВКС) е ***висшата съдебна инстанция по наказателни и граждански дела*** (чл. 108, ал. 1, изр. 1 ЗСВ). На него са подсъдни и *извънинстанционните производства по отмяна на влезли в сила съдебни актове.*

Юрисдикцията на ВКС се разпростира върху ***цялата територия на страната*** (чл. 108, ал. 1, изр. 2 ЗСВ).

Седалището му е в София (чл. 108, ал. 2 ЗСВ).

2.2. Специализирани съдилища

Специализирано правораздаване се осъществява от *административните съдилища* и *военните съдилища.*

2.2.1. Административни съдилища

Административните съдилища са специализирани съдилища, които осъществяват ***контрол за законност на актове и действия на административните органи*** (*вж.* чл. 120, ал. 1 КРБ и чл. 128 АПК).

Системата на административното правораздаване включва ***административните съдилища*** и ***Върховния административен съд (ВАС)***.

Тяхната подсъдност е изрично регламентирана в *Административнопроцесуалния кодекс (АПК).*[14]

Член 132 АПК

*(1) На **административните съдилища** са подсъдни всички административни дела с изключение на тези, подсъдни на Върховния административен съд.*[15]

14 **Административнопроцесуален кодекс • АПК** • Обн. ДВ бр. 30 от 11 април 2006 г. • Последно изменен с бр. 102 от 8 декември 2023 г.

15 Според Конституционния съд принципът на правовата държава не изисква всички спорове за законност на актовете и действията на административните органи да бъдат разглеждани от

(2) На **Върховния административен съд** са подсъдни:

1. оспорванията срещу **подзаконовите нормативни актове**, освен тези на общинските съвети;

2. оспорванията срещу **актовете на Министерския съвет, министър-председателя, заместник министър-председателите и министрите**;

3. оспорванията срещу **решения на Висшия съдебен съвет;**

4. оспорванията срещу **актове на органите на Българската народна банка;**

5. **касационни жалби и протести срещу първоинстанционни съдебни решения;**

6. **частни жалби** срещу определения и разпореждания;

7. молби за **отменяне на влезли в сила съдебни актове по административни дела;**

8. **оспорванията срещу други актове**, посочени в закон.

2.2.2. Военни съдилища

Военните съдилища разглеждат дела за **престъпления**, извършени от **особена категория субекти – военнослужещи, генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав** от други министерства и ведомства и др.

Системата на военните съдилища включва военните съдилища и военно-апелативния съд.

Военният съд е първоинстанционен съд, който разглежда делата възложени от закона на тази категория специализирани съдилища. По своя статут военният съд е приравнен на окръжен съд (чл. 95, ал. 2 ЗСВ).

Делата, решени от военните съдилища, се разглеждат като въззивна инстанция от **Военно-апелативния съд**, а като касационна инстанция –

специализираните административни съдилища, създадени на основание чл. 119, ал. 2 от Конституцията. Това означава, че специален закон може да предвиди за определени административни спорове различна подсъдност от тази на административните съдилища. — ⚖ *Решение № 2–2023 КС (Обн. ДВ бр. 17 от 21.02.2023 г.).*

от ***Върховния касационен съд.*** ВКС разглежда и предложенията за възобновяване на наказателните дела на военните съдилища (чл. 397 НПК).

Подсъдността на военните съдилища е определена в *Наказателно-процесуалния кодекс (НПК).*[16]

3. Съдебни инстанции

Конституцията урежда правото на защита на гражданите във всички стадии на процеса, без обаче да определя броя на съдебните инстанции.[17] Те се уреждат на законово ниво от съдоустройственото законодателство и процесуалните закони.[18]

Член 10 ЗСВ

*(1) Съдебното производство **по граждански и наказателни дела** е **3-инстанционно** – **първоинстанционно, въззивно** и **касационно**, освен ако в закон е предвидено друго.*

*(2) Съдебното производство **по административни дела** е **2-инстанционно** – първоинстанционно и касационно.*

*(3) **Влезлите в сила съдебни актове се отменят** само в предвидените със закон случаи.*

Производствата по отмяна на влезли в сила съдебни актове са ***извънинстанционни***. Те се развиват пред върховните съдебни юрисдикции.

Не всяко дело трябва да премине през всички съдебни инстанции. Конституционният законодател остава отворена възможността за ограничаване на инстанционния контрол.[19]

16 **Наказателно-процесуален кодекс • НПК** • Обн. ДВ бр. 86 от 28 *октомври* 2005 г. • Последно изменен с бр. 39 от 1 май 2024 г.

17 ⚖ *Решение № 5–2019 КС* • ⚖ *Решение № 8–2018 КС.*

18 ⚖ *Решение № 15–2018 КС.*

19 ⚖ *Решение № 6–2018 КС* • ⚖ *Решение № 4–2009 КС* • ⚖ *Решение № 9–2002 КС* • ⚖ *Решение № 16–1998 КС* • ⚖ *Решение № 27–1998 КС.*

Член 11 ЗСВ

*(1) По-горната инстанция извършва **контрол на актовете на по-долната инстанция** само в случаите и по реда, предвидени в закон.*

*(2) **Един и същ съдия не може да участва в разглеждането на делото в различни инстанции.***

4. Върховен съдебен надзор

Освен правораздавателна дейност, *Конституцията* възлага на *Върховния касационен съд* и *Върховния административен съд* осъществяването на ***върховен съдебен надзор за точното и еднакво прилагане на законите*** (чл. 124 КРБ и чл. 125 КРБ). Върховните съдилища осъществяват тази конституционна функция чрез своята тълкувателна дейност.[20]

Когато е налице противоречива или неправилна практика по тълкуването и прилагането на закона, съответната върховна юрисдикция приема ***тълкувателно решение*** (чл. 124, ал. 1 ЗСВ).

Когато е налице противоречива или неправилна съдебна практика между двете върховни юрисдикции, се приема ***съвместно тълкувателно постановление*** (чл. 124, ал. 2 ЗСВ).

Когато е налице противоречива или неправилна практика по тълкуването и прилагането на *Закона за административните нарушения и наказания (ЗАНН)* съответните колегии на ВКС и ВАС приемат съвместно тълкувателно постановление (чл. 124, ал. 3 ЗСВ).

Член 130 ЗСВ

…

*(2) Тълкувателните решения и тълкувателните постановления са **задължителни** за органите на съдебната и изпълнителната власт, за органите на местното самоуправление, както и за всички органи, които издават административни актове.*

Тълкувателните решения се публикуват ежегодно в ***бюлетин***, който се издава от *Върховния касационен съд* респ. *Върховния административен съд*, а тълкувателните постановления се публикуват и в двата бюлетина (чл. 131 ЗСВ).

20 ⚖ *Решение № 2–2005 КС* • ⚖ *Решение № 9–2002 КС* • ⚖ *Решение № 27–1998 КС.*

III. Прокуратура и следствие

1. Прокуратура

1.1. Конституционна функция

Прокуратурата е част от системата на съдебната власт.

Член 127 КРБ

*Прокуратурата следи за **спазване на законността**,[21] като:*

1. ***ръководи разследването** и **упражнява надзор** за законосъобразното му провеждане;*
2. ***може да извършва разследване;***
3. ***привлича към отговорност** лицата, които са извършили престъпления, и **поддържа обвинението** по наказателни дела от общ характер;*
4. *упражнява **надзор при изпълнение на наказателните и други принудителни мерки;***
5. *предприема действия за **оспорване на незаконосъобразни актове пред съда** в случаите, предвидени в закон;*
6. *освен по **наказателните дела от общ характер**, в предвидените със закон случаи участва **и в други дела** в защита на значим обществен интерес или в интерес на лица, които се нуждаят от специална закрила.*

Организацията и устройството на прокуратурата се урежда в *Закона за съдебната власт (ЗСВ)*.

21 Основните функции на прокуратурата са уредени изчерпателно. — ⚖ Решение № 4-2017, КС.

1.2. Организация

Единна

Прокуратурата е единна. Тя е едно *юридическо лице на бюджетна издръжка* със седалище в София (чл. 137 ЗСВ). Прокуратурата се състои от функционални и териториални звена и отдели.

Структура

Структурата на прокуратурата е ***в съответствие с тази на съдилищата, които разглеждат наказателни дела*** (чл. 126, ал. 1 КРБ). (чл. 126, ал. 1 КРБ). Това означава задължително създаване на прокуратури, съответстващи ***по вид и степен*** на изброените в Конституцията съдилища. Не е задължително пълно съответствие на териториалните звена на прокуратурата с тези на съдилищата.[22]

Прокуратурата на Република България се състои от (чл. 136, ал. 1 ЗСВ):

- Главен прокурор

- Върховна касационна прокуратура
- Национална следствена служба

- Апелативни прокуратури
- Военно-апелативна прокуратура

- Окръжни прокуратури
- Военно-окръжни прокуратури

- Районни прокуратури

22 ⚖ *Решение № 2-2017 КС.*

В състава на окръжните прокуратури има ***следствени отдели*** (чл. 136, ал. 1, изр. 2 ЗСВ).

Във Върховната касационна прокуратура и в *окръжните прокуратури* се създават ***административни отдели***, прокурорите от които участват в производствата по административни дела (чл. 136, ал. 3 ЗСВ).

Военните прокурори и следователи при изпълнение на длъжността си са независими от военните органи (чл. 136, ал. 7 ЗСВ).

Европейските делегирани прокурори са членове на прокуратурата на Република България и разполагат с правомощията на прокурори (чл. 136, ал. 8 ЗСВ). Европейският прокурор и европейските делегирани прокурори участват в производствата по дела от компетентност на Европейската прокуратура (чл. 136, ал. 9 ЗСВ).

1.3. Ръководство

Прокурорите и следователите ***се ръководят от административните ръководители*** на съответната прокуратура (чл. 136, ал. 4 ЗСВ). Всеки административен ръководител е ***подчинен на главния прокурор*** и ***на по-горестоящите от него административни ръководители*** (чл. 136, ал. 5 ЗСВ).

Член 143 ЗСВ

*(1) Всички актове и действия на прокурора могат да бъдат **обжалвани пред непосредствено по-горестоящата прокуратура, ако не подлежат на съдебен контрол.***

(2) Устни разпореждания и указания във връзка с работата по делата и преписките са недопустими.

*(3) В определените със закон случаи прокурор от **по-горестоящата прокуратура може:***

1. ***да извършва действия**, включени в компетентността на прокурорите от по-ниските по степен прокуратури;*
2. *мотивирано и писмено **да спира, отменя или изменя актовете** на прокурорите от по-ниските по степен прокуратури.*

(...)

*(5) При отмяна на прокурорски акт могат да се дават **само писмени и мотивирани указания относно прилагането на закона**, без да се засяга вътрешното убеждение на прокурора.*

*(6) В случаите, когато отменя прокурорски акт поради това, че не са извършени необходимите действия за разкриване на обективната истина, горестоящият прокурор **указва какви действия и за установяване или проверка на какви факти следва да се извършат**.*

*(7) Прокурорът, получил указанията по ал. 3, т. 2 и по ал. 5 и 6, може да направи **възражение пред прокурор от по-горестоящата прокуратура** на прокурора, дал указанията.*

(8) Алинеи 1 – 7 не се прилагат за дейността на европейския прокурор и европейските делегирани прокурори, когато те изпълняват функции по Регламент (ЕС) 2017/1939 (за установяване на засилено сътрудничество за създаване на Европейска прокуратура — бел. авт.).

(...)

1.4. Главен прокурор

Главният прокурор осъществява ***надзор за законност*** и ***методическо ръководство*** върху *дейността на всички прокурори и следователи* за ***точно и еднакво прилагане на законите*** и ***защита на законните права и интереси*** *на гражданите, юридическите лица и държавата* (чл. 126 КРБ, чл. 136, ал. 6 ЗСВ).

Главният прокурор ***се назначава и освобождава*** *от президента на републиката по предложение на пленума на Висшия съдебен съвет* за срок от ***7 години без право на повторно избиране*** (чл. 129, ал. 2, изр. 1 КРБ). Президентът не може да откаже назначаването или освобождаването при повторно направено предложение (чл. 129, ал. 2, изр. 2 КРБ).

Главният прокурор се подпомага от заместници при *Върховната касационна прокуратура* и може да им възлага предвидените в закона свои правомощия (чл. 139, ал. 1 ЗСВ).[23]

---

23 Това са правомощията по организация дейността на Върховната касационна прокуратура и на административните ръководители в прокуратурата (чл. 138, ал. 1, т. 2 ЗСВ в редакцията от 21 януари 2025 г.), ръководството на контролната дейност в прокуратурата, която има за цел да обезпечи точното и еднакво прилагане на законите от прокурорите и следователите (вж. чл. 138, ал. 1, т. 7 ЗСВ) и определяне на реда и показателите за получаване на информация за разследванията по досъдебните производства от директора на Националната следствена служба и от административните ръководители на прокуратурите (чл. 138, ал. 1, т. 11 ЗСВ).

Надзорът за законност и методическото ръководство върху дейността на всички прокурори, не включват случаите, когато прокурор извършва проверки, разследвания и други процесуални действия по сигнали срещу главния прокурор.[24]

2. Следствие

2.1. Конституционна функция

Член 128 КРБ

> *Следствените органи **осъществяват разследване по наказателни дела** в случаите, предвидени в закон.*

Следователите не са единствените органи, които осъществяват разследване. Те извършват разследване за ***престъпления, изрично посочени*** в *Наказателно-процесуалния кодекс (НПК)*.[25]

В общия случай разследването се извършва от ***разследващи полицаи*** (чл. 194, ал. 3 НПК). Разследващите полицаи са полицейски служители в системата на Министерство на вътрешните работи (МВР), които извършват дейност по разследване на престъпления.

В определени случаи, съобразно спецификата на извършеното деяние, законът предвижда разследването да се извърши от ***разследващи митнически инспектори*** или от ***разследващи инспектори*** от Комисията за противодействие на корупцията (чл. 194, ал. 3 *in fine* и ал. 6 НПК).

Полицейските органи в *Министерството на вътрешните работи* могат да образуват досъдебно производство със съставяне на протокола за първото действие по разследването, както и да извършват отделни действия по разследването, възложени им от прокурор, следовател или от разследващ полицай (чл. 194, ал. 4 НПК).[26]

---

24 ⚖ *Решение № 11-2020 КС.*

25 Това са случаи на тежки умишлени престъпления, престъпления с фактическа и правна сложност, възложени им от административния ръководител на съответната окръжна прокуратура, престъпления, извършени в чужбина, престъпления, извършени от съдии, прокурори и следователи, от други лица с имунитет или от членове на Министерски съвет и др. (*вж.* чл. 194, ал. 1 и 2 НПК).

26 В определените от закона случаи такива правомощия имат и митническите органи и служителите на Комисията за противодействие на корупцията (*вж.* чл. 194, ал. 5 и ал. 7 НПК).

2.2. Организация

В структурно отношение ***следствието е част от прокуратурата***.

Член 148 ЗСВ

*(1) Следствени органи са **Националната следствена служба** и **окръжните следствени отдели** в окръжните прокуратури.*[27]

(...)

Националната следствена служба и окръжните следствени отдели в окръжните прокуратури се състоят от ***следователи*** (чл. 149, ал. 1 ЗСВ, чл. 151, ал. 1 ЗСВ).

В *Националната следствена служба* съществуват ***специализирани отдели*** за разследване по дела с особена фактическа и правна сложност, по дела за престъпления, извършени в чужбина, по искания за правна помощ, както и за разследване по дела в други случаи, предвидени със закон (чл. 149, ал. 2, изр. 1 ЗСВ).

В *Националната следствена служба* има ***отдел по криминалистика*** за подпомагане на разследването (чл. 149, ал. 2, изр. 2 ЗСВ).

2.3. Ръководство

Националната следствена служба ***се ръководи от директор***, ***който е и заместник на главния прокурор*** *по разследването* (чл. 150, ал. 1 ЗСВ).

Директорът на Националната следствена служба осъществява ***административно и организационно ръководство*** на следователите и служителите в Националната следствена служба и ***методическо ръководство*** на следователите от окръжните следствени отдели в окръжните прокуратури (чл. 150, ал. 2, т. 1 и т. 2 ЗСВ).

Следователите в окръжните следствени отдели в окръжните прокуратури осъществяват *разследване по дела, възложени им* ***от административния ръководител на съответната прокуратура*** (чл. 152 ЗСВ).

27 Следственият отдел в Софийската градска прокуратура е със статут на окръжен следствен отдел (чл. 148, ал. 2 ЗСВ).

3. Правомощия на прокурора по отношение на разследващите органи

Органите на досъдебното производство са ***процесуално подчинени на прокурора.***

Член 196 НПК

(1) При упражняване на ръководство и надзор прокурорът може да:

1. ***контролира непрекъснато хода на разследването, като проучва и проверява всички материали по делото;***
2. ***дава указания по разследването;***
3. ***участва при извършването или извършва действия по разследването;***
4. ***отстранява разследващия орган****, ако е допуснал нарушение на закона или не може да осигури правилното провеждане на разследването;*
5. ***изземва делото от един разследващ орган и го предава на друг;***
6. *възлага на съответните органи на Министерството на вътрешните работи, на Комисията за противодействие на корупцията, на Държавна агенция „Национална сигурност“ или на Агенция „Митници“ извършването на отделни действия, свързани с разкриване на престъплението;*
7. ***отменя по свой почин или по жалба на заинтересованите лица постановленията на разследващия орган.***

(2) Освен правомощията по ал. 1, ***наблюдаващият прокурор непосредствено следи за законосъобразното провеждане на разследването*** *и* ***приключването му в определения срок.***

Постановленията на разследващия орган могат да бъдат обжалвани пред прокурора (чл. 200, изр. 1 НПК).

Член 197 НПК

Писмените указания на прокурора до разследващия орган са задължителни и не подлежат на възражение.

IV. Висш съдебен съвет

1. Понятие и функции

Висшият съдебен съвет (*ВСС*) е ***висш административен, кадрови и представителен орган на съдебната власт.***

Неговият правен статут, състав и правомощия са уредени в *Конституцията на Република България (КРБ)* и в *Закона за съдебната власт (ЗСВ).*

Висшият съдебен съвет (чл. 16, ал. 1 ЗСВ):

- ***представлява съдебната власт***;
- ***осигурява и отстоява независимостта ѝ;***
- ***определя състава и организацията на работата на съдилищата, прокуратурите и следствените органи***;
- ***обезпечава финансово и технически тяхната дейност***, без да се намесва в нейното осъществяване.

Висшият съдебен съвет е ***постоянно действащ орган*** (чл. 16, ал. 2 ЗСВ).

2. Състав и мандат

2.1. Избор на членовете

За членове на Висшия съдебен съвет, които не са негови членове по право, се избират ***юристи с високи професионални и нравствени качества***, които имат най-малко ***15-годишен юридически стаж*** (чл. 130, ал. 2 КРБ).

Висшият съдебен съвет се състои ***общо от 25 членове***, от които:

3 членове	**По право** • Председателят на ВКС. • Председателят на ВАС. • Главният прокурор.
11 членове	Избирани от **Народно събрание** Членовете се избират с мнозинство *две трети от народните представители*.
11 членове	Избирани от **органите на съдебната власт**

Членовете на Висшия съдебен съвет трябва да отговарят и на изискванията за ***съдимост, липса на родствена връзка*** *и* ***несъвместимост***, установени в *Закона за съдебната власт* (*вж.* чл. 18 ЗСВ).

2.2. Мандат

Мандатът на изборните членове на Висшия съдебен съвет е ***5 години*** (чл. 130, ал. 4 КРБ). Те не могат да бъдат преизбирани веднага след изтичането му.

Член 130 КРБ

…

(8) Мандатът на изборен член на ВСС се ***прекратява при:***

1. *подаване на* ***оставка;***
2. ***влязъл в сила съдебен акт за извършено престъпление;***
3. ***трайна фактическа невъзможност*** *да изпълнява задълженията си за повече от 1 година;*
4. ***дисциплинарно освобождаване от длъжност или лишаване от право да упражнява юридическа професия или дейност.***

(...)

При ***прекратяване на мандата*** на изборен член на негово място се избира друг от съответната квота, който довършва мандата (чл. 130, ал. 9 КРБ).

3. Организация и правомощия

3.1. Структура

Висшият съдебен съвет осъществява правомощията си чрез ***пленум***, ***съдийска*** и ***прокурорска колегия*** (чл. 130а, ал. 1 КРБ).

Пленум — Пленумът се състои от ***всички членове*** на Висшия съдебен съвет (чл. 130а, ал. 2, изр. 1 КРБ).

Съдийска колегия — Съдийската колегия се състои от ***14 членове:***

- *Председателят на ВКС.*
- *Председателят на ВАС.*
- *6 членове* – избрани от Народното събрание.

- *6 членове* – избрани пряко от *съдиите*.

Прокурорска колегия

Прокурорската колегия се състои от ***11 членове:***

- *Главният прокурор*.
- *5 членове* – избрани от Народното събрание.
- *4 членове* – избрани пряко от *прокурорите*.
- *1 член* – избран пряко от *следователите*.

3.2. Пленум на Висшия съдебен съвет

Член 130а КРБ

…

(2) ... Пленумът на Висшия съдебен съвет:

1. *приема **проекта на бюджета** на съдебната власт;*
2. *приема решение за **прекратяване на мандата на избо-рен член** на Висшия съдебен съвет при условията на чл. 130, ал. 8;*
3. *организира **квалификацията** на съдиите, прокурорите и следователите;*
4. *решава **общи за съдебната власт организационни въпроси;***
5. *изслушва и приема годишните доклади по чл. 84, т. 16 (**годишните доклади за прилагането на закона и за дейността на съдилищата, прокуратурата и раз-следващите органи** — бел. авт.);*
6. *управлява **недвижимите имоти** на съдебната власт;*
7. *прави **предложение до президента** на републиката за назначаване и освобождаване на председателя на*

Върховния касационен съд, председателя на Върховния административен съд и главния прокурор;

В гласуването могат да участват само тези изборни членове, чийто мандат не е изтекъл към датата на предложението или вземане на решението (чл. 33, ал. 4 КРБ).

8. *осъществява и **други** правомощия, определени със закон.*

(...)

3.3. Съдийска и прокурорска колегия

Член 130а КРБ

…

(5) Колегиите в съответствие със своята професионална насоченост:

1. ***назначават, повишават, преместват и освобождават от длъжност съдиите, прокурорите и следователите;***

2. *правят **периодични атестации** на съдиите, прокурорите, следователите и административните ръководители в органите на съдебната власт и **решават въпроси за придобиване и възстановяване на несменяемост;***

3. ***налагат дисциплинарните наказания** понижаване и освобождаване от длъжност на съдиите, прокурорите, следователите и административните ръководители в органите на съдебната власт;*

4. ***назначават и освобождават административните ръководители** в органите на съдебната власт;*

5. *решават **въпроси за организацията на дейността на съответната система от органи на съдебната власт**;*

6. *осъществяват и други правомощия, определени със закон.*

4. Заседания на пленума и колегиите

Член 130б КРБ

*(1) Заседанията на пленума на Висшия съдебен съвет **се председателстват от министъра на правосъдието.** Той не участва в гласуването.*

*(2) **Съдийската колегия** на Висшия съдебен съвет **се председателства от председателя на Върховния касационен съд. Прокурорската колегия** на Висшия съдебен съвет **се председателства от главния прокурор.** Министърът на правосъдието може да присъства на заседанията, като не участва в гласуването.*

*(3) **Главният инспектор** може да присъства на заседанията на пленума на Висшия съдебен съвет и на заседанията на съдийската и прокурорската колегия на Висшия съдебен съвет, като не участва в гласуването.*

Заседание на пленума или на съответната колегия се провежда, ако присъстват ***повече от половината от членовете*** (чл. 34, ал. 1 ЗСВ).

5. Оспорване решенията на Висшия съдебен съвет

Член 36 ЗСВ

*(1) **Заинтересованите лица** могат да оспорват решенията на пленума и на колегиите на Висшия съдебен съвет в 14-дневен срок от съобщаването им. **Жалбата не спира изпълнението** на решението, освен ако съдът постанови друго.*

*(2) Жалбата се разглежда от 3-членен състав на **Върховния административен съд** в 1-месечен срок от постъпването ѝ в съда заедно с административната преписка.*

Съдът се произнася по ***законосъобразността*** на решението.

*(3) Решението на 3-членния състав на Върховния административен съд подлежи на **касационно обжалване пред 5-членен състав** на Върховния административен съд в 14-дневен срок от съобщаването му.*

6. Инспекторат към Висшия съдебен съвет

Член 132а КРБ

*(1) Към Висшия съдебен съвет се създава Инспекторат, който се състои от **главен инспектор** и **10 инспектори**.*[28]

(...)

*(6) Инспекторатът **проверява дейността на органите на съдебната власт**, без да засяга независимостта на съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите при осъществяването на техните функции. Инспекторатът извършва проверки за почтеност и конфликт на интереси на съдии, прокурори и следователи, на имуществените им декларации, както и за установяване на действия, които накърняват престижа на съдебната власт, и такива, свързани с нарушаване на независимостта на съдиите, прокурорите и следователите. Главният инспектор и инспекторите при осъществяване на функциите си са независими и се подчиняват само на закона.*

*(7) Инспекторатът действа **служебно, по инициатива на граждани, юридически лица или държавни органи**, включително на съдии, прокурори и следователи.*

(8) Инспекторатът представя годишен доклад за дейността си на Висшия съдебен съвет.

---

28 ***Главният инспектор*** се избира ***от Народното събрание*** с мнозинство две трети от народните представители за срок от 5 години (чл. 132а, ал. 2 КРБ). Инспекторите се избират за срок от 4 години по същия ред (чл. 132а, ал. 3 КРБ). С изтичането на срока, за който са избрани, главният инспектор и инспекторите в Инспектората към Висшия съдебен съвет изпълняват своите функции до избиране от Народното събрание на главен инспектор, съответно на инспектори. — ⚖ *Решение № 12–2022 КС* (Обн. бр. 78 от 30.09.2022 г.). Главният инспектор и инспекторите могат да бъдат преизбирани на същата длъжност само за още един мандат (чл. 132а, ал. 4 КРБ).

(9) Инспекторатът отправя сигнали, предложения и доклади до други държавни органи, включително и до компетентните органи на съдебната власт. Инспекторатът предоставя публично информация за дейността си.

(...)

V. Правен статут на магистратите

1. Обща характеристика

Статутът на магистратите се съдържа в *Конституцията на Република България (КРБ)* и *Закона за съдебната власт (ЗСВ)*.

Правоотношенията на съдиите, прокурорите и следователите са ***самостоятелен вид правоотношения***, *предназначени да обезпечат осъществяването на основната функция на съдебната власт* – защита на правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата.[29] Магистратските правоотношения не са трудови, защото се пораждат, променят и прекратяват ***не*** от трудов договор, който е институт на частното право, а от институт на публичното право – ***властнически акт (инвеститура)*** на съответната колегия на Висшия съдебен съвет (ВСС).[30]

2. Назначаване

2.1. Компетентен орган

Конституцията определя компетентните органи, които назначават съдии, прокурори и следователи:

Член 129 КРБ

(1) Съдиите, прокурорите и следователите се назначават, повишават, понижават, преместват и освобождават от

29 ⚖ *Решение № 1-2017 КС.*

30 ⚖ *Решение № 2–2019 КС.*

длъжност ***от съдийската, съответно прокурорската колегия на Висшия съдебен съвет.***

(2) Председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор се назначават и освобождават ***от президента*** *на републиката* ***по предложение на пленума на Висшия съдебен съвет*** *за срок от* ***7 години без право на повторно избиране.*** *Президентът не може да откаже назначаването или освобождаването при повторно направено предложение.*

(...)

(6) ***Административните ръководители в органите на съдебната власт****, с изключение на тези по ал. 2, се назначават на ръководната длъжност* ***за срок от 5 години с право на повторно назначаване.***

Така например продължителността на мандата на директора на Националната следствена служба е 5 години.

2.2. Условия за назначаване

Член 162 ЗСВ

За съдия, прокурор и следовател може да се назначи лице, което има ***само българско гражданство*** *и:*

1. *има* ***висше образование по специалността „Право“;***
2. *е преминало* ***стажа****, определен в този закон,* ***и е придобило юридическа правоспособност;***
3. *притежава необходимите* ***нравствени и професионални качества****, съответстващи на Кодекса за етично поведение на българските съдии, съответно Кодекса за етично поведение на българските прокурори и следователи;*
4. ***не е осъждано на лишаване от свобода за умишлено престъпление, независимо от реабилитацията;***

5. ***не е дисциплинарно освободено от длъжност изборен член на Висшия съдебен съвет за накърняване престижа на съдебната власт;***

6. ***не страда от психическо заболяване.***

2.3. Несъвместимост

Законът урежда и редица правила относно ***несъвместимостта*** на дейността на съдиите, прокурорите и следователите с други обществени дейности (*вж.* чл. 195 ЗСВ). Несъвместимостта ***гарантира независимостта*** на съдиите, прокурорите и следователите при изпълнение на техните функции.

Несъвместимостта е ***основание за освобождаване от длъжност на магистратите*** (чл. 165, ал. 1, т. 9 ЗСВ).

2.4. Ред за назначаване

За заемане на длъжност в органите на съдебната власт се провежда ***централизиран конкурс*** (чл. 176, ал. 1 ЗСВ). В конкурса може да участва лице, което отговаря на условията за назначаване (вж. по-горе чл. 162 ЗСВ). Конкурсът се провежда във формата и по реда, установен в Закона за съдебната власт.

Въз основа на резултатите от класирането от конкурса и становището на Комисията по професионална етика към съответната колегия на ВСС, конкурсната комисия предлага кандидатите за младши съдии, младши прокурори и младши следователи за одобрение (чл. 186, ал. 3 ЗСВ).

Съответната колегия на Висшия съдебен съвет приема ***решение за одобряване на кандидатите***, като проверява дали класираните кандидати отговарят на изискванията за назначаване (чл. 186, ал. 4 ЗСВ).

След влизането в сила на решението за назначаване, съответната колегия на Висшия съдебен съвет ***уведомява лицето***, което в 1-месечен срок встъпва в длъжност (чл. 161, ал. 1 ЗСВ).

При първоначално встъпване в длъжност всеки съдия, прокурор и следовател полага клетва пред съдиите, прокурорите и следователите от съответния орган на съдебната власт (чл. 155 и 156 ЗСВ). След полагане на клетвата се подписва клетвен лист (чл. 157, ал. 2 ЗСВ). Лице, което откаже да положи клетва или да подпише клетвен лист, не може да встъпи в длъжност (чл. 159 ЗСВ).

2.5. Обучение и квалификация

Националният институт на правосъдието осъществява ***задължително първоначално обучение*** на кандидатите за младши съдия, младши прокурор и младши следовател (чл. 249, ал. 1, т. 1 ЗСВ). Той отговаря и за ***поддържането и повишаването на квалификацията*** на съдиите, прокурорите и следователите (чл. 249, ал. 1, т. 2 ЗСВ).

3. Несменяемост и имунитет

Конституционно установените институти на несменяемостта и имунитета на съдиите, прокурорите и следователите представляват ***гаранции за независимостта*** на органите на съдебната власт в правовата държава.[31]

3.1. Несменяемост

Член 129 КРБ

…

*(3) С навършване на **5-годишен стаж** като съдия, прокурор или следовател и **след атестиране**, с решение на съдийската, съответно прокурорската колегия на Висшия съдебен съвет, съдиите, прокурорите и следователите стават несменяеми. Те, включително лицата по ал. 2 (председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор — бел. авт.), **се освобождават от длъжност само при:***

1. *навършване на **65-годишна възраст**;*
2. *подаване на **оставка**;*
3. ***влизане в сила на присъда**, с която е наложено наказание лишаване от свобода за умишлено престъпление;*
4. ***трайна фактическа невъзможност** да изпълняват задълженията си **за повече от 1 година;***

31 Вж. ⚖ *Решение № 2–2019 КС.*

5. ***тежко нарушение или системно неизпълнение на служебните задължения**, както и **действия, които накърняват престижа на съдебната власт.***

Несменяемостта се възстановява при следващо заемане на длъжността съдия, прокурор или следовател, когато същият е бил освободен поради подаване на оставка или фактическа невъзможност (чл. 129, ал. 5 КРБ).

3.2. Имунитет

Член 132 КРБ

*(1) При осъществяване на съдебната власт съдиите, прокурорите и следователите **не носят наказателна и гражданска отговорност за техните служебни действия и за постановените от тях актове**, освен ако извършеното е **умишлено престъпление от общ характер.***

(...)

4. Основни права и задължения

При осъществяване на своите функции ***съдиите, прокурорите и следователите се подчиняват само на закона*** (чл. 117, ал. 2, изр. 3 КРБ).

Член 210 ЗСВ

Съдиите, прокурорите и следователите са длъжни:

1. ***да решават разпределените им дела** или преписки в определения срок;*

2. ***да участват в заседанията на общото събрание** на съответния орган на съдебната власт;*

3. *при необходимост да изпълняват служебните си задължения и в **извънработно време**;*

4. *да изпълняват и **други задачи, свързани със службата им**, които са им възложени от административния ръководител.*

Член 211 ЗСВ

*(1) Съдиите и съдебните заседатели са длъжни **да пазят тайната на съвещанието** при решаването на делата.*

*(2) Съдиите, прокурорите и следователите са длъжни **да пазят като служебна тайна сведенията, които са им станали известни в кръга на службата** и засягат интересите на гражданите, юридическите лица и държавата.*

Член 212 ЗСВ

*Съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите **нямат право да изразяват предварително становище** по възложените им дела, както и становище по дела, които не са им възложени.*

Член 213 ЗСВ

*Съдия, прокурор и следовател **няма право да дава правни консултации.***

5. Дисциплинарна отговорност

5.1. Дисциплинарни нарушения

Член 307 ЗСВ

*(1) На съдия, прокурор и следовател, на член на Висшия съдебен съвет, на административните ръководители на съда, прокуратурата и следствието и на техните заместници се налага **дисциплинарно наказание за извършено дисциплинарно нарушение.***

*(2) Дисциплинарното нарушение е **виновно неизпълнение на служебните задължения**, както и **накърняване на престижа на съдебната власт.***

(3) Дисциплинарните нарушения са:

1. ***системно неспазване на сроковете, предвидени в процесуалните закони*** *(съобр. чл. 309, ал. 2 ЗСВ);*

2. ***действие или бездействие, което неоправдано забавя производството*** *(съобр. чл. 309, ал. 2 ЗСВ);*

3. *действие или бездействие, включително нарушаване на Кодекса за етично поведение на българските съдии, съответно Кодекса за етично поведение на българските прокурори и следователи, което* ***накърнява престижа на съдебната власт;***

4. ***неизпълнение на други служебни задължения.***

(...)

(6) Дисциплинарната отговорност се налага ***независимо от гражданската, административнонаказателната и наказателната отговорност****, ако такава отговорност се предвижда.*

5.2. Дисциплинарни наказания

Член 308 ЗСВ

(1) Дисциплинарните наказания на съдия, прокурор и следовател, административен ръководител и заместник на административен ръководител са:

1. ***забележка****;*

2. ***намаляване на основното трудово възнаграждение*** *от 10 до 20 на сто за срок от 6 месеца до 1 година;*

3. ***понижаване в ранг*** *за срок от 6 месеца до 1 година;*

4. ***понижаване в длъжност*** *за срок от 6 месеца до 1 година;*

5. ***освобождаване от длъжност като административен ръководител или заместник на административен ръководител****;*

6. ***дисциплинарно освобождаване от длъжност.***

(...)

(3) Дисциплинарното наказание дисциплинарно освобождаване от длъжност се налага за:

1. *системно неизпълнение или друго тежко нарушение на служебните задължения;*

2. *действия, които накърняват престижа на съдебната власт.*

*(4) За едно и също дисциплинарно нарушение се налага **само едно дисциплинарно наказание.***

Законът определя и ***критериите***, от които следва да се води наказващият орган при определяне на дисциплинарното наказание.

Член 309 ЗСВ

*(1) При определяне на дисциплинарното наказание се вземат предвид **тежестта на нарушението, формата на вината, обстоятелствата, при които е извършено нарушението, и поведението на нарушителя.***

*(2) При определяне на вида и размера на дисциплинарното наказание за извършено нарушение по чл. 307, ал. 3, т. 1 и 2 (системно неспазване на сроковете, предвидени в процесуалните закони и действие или бездействие, което неоправдано забавя производството — бел. авт.) се вземат предвид и **индивидуалната натовареност** на привлечения към дисциплинарна отговорност съдия, прокурор или следовател, както **и натовареността на органа на съдебната власт**, в който е извършено нарушението.*

Дисциплинарната отговорност на магистратите се реализира в рамките на ***дисциплинарно производство***, уредено в *Закона за съдебната власт* (*вж.* чл. 310 *и сл.* ЗСВ).

VI. Конституционен съд

Конституционният съд е ***особен държавен орган***, който ***не*** принадлежи към съдебната власт. Конституционният съд заема свое самостоятелно място в системата на държавните органи като своеобразна „неутрална власт".[32]

Това негово място се определя от ролята, която играе в ***привеждането на законодателството в съответствие с основния закон.*** Конституционният съд е равнопоставен спрямо върховните органи на трите власти – законодателна, изпълнителна и съдебна власт.[33] Защитавайки Конституцията, той е призван да внася необходимите корекции и да балансира при упражняването на държавната власт от органите, поставени на "върха" на трите власти.

Член 149 КРБ

(1) Конституционният съд:

1. *дава **задължителни тълкувания на Конституцията;***

2. *произнася се по искане за **установяване на противоконституционност на законите и на другите актове на Народното събрание**, както и **на актовете на президента**;*

3. *решава **спорове за компетентност** между Народното събрание, президента и Министерския съвет, както и между органите на местно самоуправление и централните изпълнителни органи;*

4. *произнася се за **съответствието на сключените от Република България международни договори с Конституцията преди ратификацията им**, както и **за съответствие на законите с общопризнатите норми на международното право и с международните договори**, по които България е страна;*

32 Така ***Киров, П.*** Цит. съч., с. 244. • ***Обр. Стойчев, С.*** Цит. съч., с. 578.

33 Относно взаимодействието на Конституционния съд с парламента, правителството, съдебната власт и президента вж. ***Михайлова, Е.*** Конституционният съд като пазител на правовия ред между правото и политиката – сп. Правна мисъл, 2013, № 3, с. 7 – 17.

5. *произнася се по спорове за конституционността на политическите партии и сдружения;*

6. *произнася се по спорове за законността на избора за президент и вицепрезидент;*

7. *произнася се по спорове за законността на избора на народен представител;*

8. *произнася се по обвинения, повдигнати от Народното събрание срещу президента и вицепрезидента.*

(2) *Със закон **не** могат да се дават или отнемат правомощия на Конституционния съд.*

Конституционният съд може да бъде сезиран само от изрично легитимираните от Конституцията лица:

Член 150 КРБ

(1) *Конституционният съд действа по инициатива най-малко **на 1/5 от народните представители, президента, Министерския съвет, Върховния касационен съд, Върховния административен съд** и **главния прокурор**. Спорове за компетентност по т. 3 на ал. 1 от предходния член могат да се повдигат и от общинските съвети.*

(2) ***Всеки съд** по искане на страна по делото или по своя инициатива **може да сезира Конституционния съд с искане за установяване на несъответствие между закон, приложим по конкретното дело, и Конституцията.** Производството по делото продължава, като съдът, чието решение е окончателно, постановява съдебния акт след приключване на производството пред Конституционния съд.*

Задължително условие за допустимостта на искането е оспорената законова разпоредба да е ***действаща*** и ***обективно година за прилагане*** като източник на право ***по конкретното дело***, което подлежи на разглеждане от сезиращия съд.[34]

34 ⚖ *Определение № 1–2025 КС (ДВ бр. 32 от 15 април 2025 г.)* • ⚖ *Определение №6–2024 КС.*

Наред с това оспорената разпоредба трябва ***да има пряко отношение към предмета на правния спор***, по който сезиращият съд трябва да се произнесе.[35]

Само при тези условия може да се осъществи ефективно сътрудничество между двете юрисдикции: *сезиращият съд ще може да разреши конкретния правен спор* като съобрази *решението на Конституционния съд* по конституционосъобразността на приложимата законова разпоредба.[36]

(...)

(4) ***Омбудсманът*** *може да сезира Конституционния съд с искане за установяване на противоконституционност на закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите.*

(5) ***Висшият адвокатски съвет*** *може да сезира Конституционния съд с искане за установяване на противоконституционност на закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите.*

35 ⚖ *Определение № 1–2025 КС (ДВ бр. 32 от 15 април 2025 г.)* • ⚖ *Определение №6–2024 КС.*

36 ⚖ *Определение №7–2024 КС.*

ЮРИДИЧЕСКА ПРАВОСПОСОБНОСТ

Първа част • Теми 1 – 26

Седмо издание

2025

Благодарим Ви за доверието!

Екипът на *LawStore.bg* работи със старание всяко ново издание да бъде *по-удобно, по-целенасочено и да дава максимално добри резултати*.

Ценим високо Вашето мнение и предложения
и ще се радваме да ги получим на:

actual@lawstore.bg